
CSERNAKERESZTÚR, SÁNDOREGYHÁZA ÉS SZÉKELYKEVE MAGYARJAINAK HELYNEVEI

Csernakeresztúr (Cristur), Sándoregyháza (Ivanovo) és Székelykeve (Skorenovac) határon túli, magyarok által (is) lakott települések. Az a közös bennük, hogy mindhárom településre a bukovinai székely falvakból (Istensegíts, Fogadjisten, Józseffalva, Hadikfalva, Andrásfalva) települtek át székelyek. Az 1764-es madéfalvi veszedelem után menekültek Moldvába, majd a 18. század második felében Bukovinában alapítottak falvakat. 1941-ig létezett ott Andrásfalva, Hadikfalva, Józseffalva, Istensegíts és Fogadjisten, ekkor Bácskába telepítette őket az akkori magyar kormány. Bácskából a székelyek 1944-ben Magyarországra menekültek a partizánok elől, azóta itt élnek.

Csernakeresztúr Romániában, Sándoregyháza és Székelykeve Szerbiában található. A mai Szerbia területére, az Al-Duna mellé 1883-ban telepítettek székelyeket, Csernakeresztúrra 1910-ben. A dolgozat e három falu helyneveit vizsgálja. Rákérdeztem a régi helynevekre, amelyeket még a leteleplők adtak, de említést teszek a helyneveket érintő modern kori változásokról is. Az adatokat 2007 nyarán gyűjtöttem; a szerb adatok értelmezésében a mai szerb nyelv kétnyelvű szótáira támaszkodom.

1. Csernakeresztúr csángóinak helynevei. – Csernakeresztúr romániai falu (román neve *Cristur*), Déva és Vajdahunyad között fekszik. A falu nevét már a 14. század elején feljegyezték. A FNESZ.⁴ adatai szerint a *Keresztúr* helynév azzal kapcsolatos, hogy a település templomát a Szent Kereszt tiszteletére szentelték, a *Cserna* előtag pedig a közeli folyóra utal. A faluban 1910 óta laknak bukovinai gyökerű székelyek (akik magukat csángóknak nevezik), a lakosság másik része román nyelvű.

A Hunyad megyei bukovinai székely telepeken elterjedt *csángó* elnevezés történetét ZSÓK BÉLA vizsgálta. Adatai szerint az első telepes nemzedék számára még csúfoló név volt a *csángó* szó, mert bennük még a székely identitástudat élt. A később született nemzedékek viszont éppen a *székely* népnévi elnevezést nem vállalják, mert számukra csak a székelyföldi emberek a székelyek. Ennek hátterében gazdasági okok és viselkedési, erkölcsi normák állnak. A letelepedés után a csángótelepiek jó munkaerőnek számítottak, az általuk árusított árucikkek (például gabona- és zöldségfélék, tejtermékek) is jó minőségűek voltak, ezért a későbbi nemzedékek tagjai már szívesen vállalták a csángó megkülönböztetést a székelyföldi székelyektől (ZSÓK 2000: 23–34).

A túlnépesedett bukovinai magyar falvakból már a 19. század végén megkezdődött a kivándorlás. 1883-ban az Al-Dunához, majd az 1880-as évek végétől a mai Romániába, több településre is mentek székelyek. Csernakeresztúr környékén még Déván, Vajdahunyadon és Sztrigyszentgyörgyön is élnek bukovinai ősökkel rendelkező magyarok.

Csernakeresztúr lakosainak száma a 2002-ben tartott népszámlálás adatai szerint 1388 volt, ebből 791 magyar, 589 román (a további nemzetiségek: 1 német, 5 cigány, 2 szlovák, 7 egyéb). A leteleplő magyarok között katolikusok és reformátusok is voltak. A 2002-es népszámláláskor római katolikusnak 714, reformátusnak 107, ortodoxnak 545 személy vallotta magát (további adatok: 3 görög katolikus, 1 evangélikus és 1 unitárius) (KIA.).

A csernakeresztúri telepítés a sztrigyszentgyörgyivel egy időben zajlott, fő szervezői Szabó Imre pénzügyigazgatósági számtiszt és dr. Barcsay Andor országgyűlési képviselő voltak. Ők Csernakeresztúr és Sztrigyszentgyörgy határában birtokokat vásároltak, melyeket a Bukovinából kiköltöző székelyeknek adtak el (LÁSZLÓ 1935/2005: 122–30; DÁVID 1963/1979: 19). Ezért a leteleüléskor elkülönülve laktak a magyarok a településen, de az azóta eltelt évek alatt a falurész lakosságának nemzetiségi összetétele is változott. Az adatközlők beszámolója szerint ma már vegyesen laknak magyarok és románok a régen csak magyar utcákban. Az eladó házakat ugyanis ritkán veszik meg magyarok.

Csernakeresztúrra mind az öt bukovinai faluból és az al-dunai székely településekről is (Székelykeve, Sándoregyháza, Hertelendyfalva) jöttek székelyek (LÁSZLÓ 1935/2005: 127–8). Mivel az újonnan jöttek a faluban külön területet foglaltak el, a magyarok által lakott és művelt földterületek a székelyek névadási szokásait tükrözik. Ezért a helynevek bemutatásakor utalok a bukovinai magyar falvak helyneveivel való összefüggésekre is. A helynevek használatát később befolyásolta a mezőgazdasági termelőségvetkezetek megalakulása is, hiszen ezután megszűnt a magángazdálkodás, és a mezőgazdasági területek neveinek egy részét nem használták (például *Biro Kati főggye* [földje]), továbbá a városi munkavállalás miatt is háttérbe szorult a gazdálkodás. A termelőségvetkezetek feloszlása után a földeket ismét magángazdálkodók művelhetik, de a fiatalok egy része továbbra is a városi munkát és életet választja, ez pedig a földtől (és a régi helynevektől) való elszakadást jelenti.

A helynevek használatát befolyásolja az is, hogy Csernakeresztúr lakói román nyelvű környezetben élnek, tehát például az utcanévtáblák román nyelvűek. Adatközlőim elmondása szerint a magyar utcaneveket fordították románra, így lett például a *Nagy út*-ből *Stradă Mare*, de egyedi megoldásra is van példa, hiszen a régi *Csángó utca* neve ma *Bucovina*, amely a népcsoport régi lakóhelyére utal. Mivel a csernakeresztúri magyarok románok által is lakott településen élnek, a románok helyneveivel is kapcsolatba kerülnek. Például a *Román templom*, a *Román temető* vagy a *Román iskola* a *Román falu*-ban található (ahogy helyben nevezik), tehát nem a magyarok által lakott falurészben, viszont ezek is tájékozódási pontok az ott lakók számára. A *Román templom* és *temető* a székelyek református templomának közvetlen közelében van, a magyar gyerekek egy része pedig az ötödik osztálytól a falu román iskolájában folytatja tanulmányait (a magyar iskolába csak negyedik osztályos korukig járhatnak). A román falurészben található a *Szerényi utca* is, a név az utca egyik lakosára utal (DÁVID 1979: 22). Mivel a dolgozat a csernakeresztúri csángók helyneveivel foglalkozik, elsősorban a magyar falurészhez tartozó helynevekkel, ezért a fenti helynevek nem szerepelnek majd a felsorolásban.

Adatközlőim: Korodi Lőrincné Szatmári Anna (81 éves), Korodi Lőrinc (87 éves), Kásler Vilmos (55 éves) és Kásler Vilmosné Korodi Terézia (54 éves).

Falurésznevek. – *Felszeg. Alszeg.* A falurész felső, illetve alsó részének megnevezése. A bukovinai falvak közül Istensegitsen, Hadikfalván és Andrásfalván is ezek a helynevek jelölték a falu két részét.

Utcanevek. – Az adatközlők szerint korábban nem voltak hivatalos utcanevek. A postás odaválási volt, illetve a házsámok alapján kézbesítette a leveleket. – *Nagy út.* Erről nyílik a mai *Bucovina* utca. – *Nagy utca* vagy *Csángó utca.* Az utca neve ma *Bucovina*. Ez a leghosszabb utcája a magyarok által lakott falurésznek. A *csángó* elnevezés a magyar

lakosságra utal. – *Kicsi utca*. A Bucovina utcából nyílik, rövid utca. – *Rózsa utca*. Újabb keletű az elnevezés. Korábban *Cigán utca* volt a neve, az adatközlő elmondása szerint azért, mert az ottlakók sokat veszekedtek. – *Malom utca*. A faluból kivezető utca, a vízimalom irányába halad. – *Temető utca*. A csángók temetőjéhez vezető utca.

Legelők. – *Nagy hegy*. Nagyobb legelő neve. – *Két hegy közt*. Ez kisebb legelő. – *Komponás kut*. Jelentése 'gémes kút' (PENAVIN–MATIJEVICS 1980: 46). Ezen a területen régen volt egy kút, de már nincs meg, a legelő megnevezése viszont nem változott. – *Ártya*. Szántóföld is található ezen a területen. Az *ártija* (vagy *hartija*) szó több szláv nyelvben is előfordul, a mai jelentése magyarul 'papír'. Valószínűbbnek tűnik azonban, hogy a helynév esetleg az *ártija/hartija* szó 'kiváltságlevél' vagy 'oklevél' történelmi jelentésével lehet összefüggésben.

Szántóföldek. – *Biro Kati főgye*. A tulajdonosáról nevezték el. A név eredetéről a következőket mondta adatközlőm: „Vót egy, az uramnak az anyjának egy tesvére, s vót 5 hód főgye ott, s így a *Biro Kati főgye* lett. Ugy nevezzük azt a darab földet, *Biro Kati főgye*” (K. L. Sz. A.). – *Levágott*. A név eredetéről és a terület hasznosításáról így számolt be adatközlőm: „met erdőség vót, s akkor apáink levágták az erdőt s kicsutakolták, s lett föld belőle. Hideg vót az a föld, s vettek ['vetettek'] terebuzát ['kukoricát'], rozsot, árpát, olyasmi megtermett, de a terebuza erőst nem érett bé, met hideg vót a föld. Krumpelit, osztán az megtermett jól” (K. L. Sz. A.). – *Két és fél hód* [hold]. A szántóföldeket megnevezhették a méretük alapján is. – *Két hód*. „Aztán a másikat azt úgy neveztük, vót *Két és fél hód*, *Két hód*ba mentünk, ide mentünk, oda..., úgy neveztük. A földet egybe vótak. Akkor úgy neveztük a földet” (K. L. Sz. A.). – *Ártya*. Ezen a földterületen szántóföld és legelő is van. – *Almások* vagy *Almásoknál*. „Ott es van olyan szántóföld es, van kaszálló es.” (K. L.) – *Aji fődek*. Közel esnek a magyar falurészhez. „Ugy mongyák *Aji fődek*, met egy kicsi darabocska zöccségnek van, hagymát termelni, pityókát, céklát, ezeket termelik itt most” (K. L.). Székelykevény *Aji kert* a neve a házak mögött található veteményeskertnek.

Vízfolyások. – *Patak*. Nincs külön neve. A Bucovina utcával párhuzamosan folyik a kertek végében, és a *Cserna folyó*ba ömlik. Ha esős idő volt, akkor egész nyáron folyt a medrében víz, de már több évben is kiszáradt. – *Ártya patak*. Egy románok által lakott hegyen folyik, a *Cserunya* nevű földterületen. – *Forrás*. Voltak források a környéken, de csak forrásként nevezték meg.

Kutak. – Nem adtak külön nevet a kutaknak. Kivétel a *Komponás kut*.

Gyümölcsösök. – *Almás*, *Almási határ*. Gyümölcsfákra utal az elnevezés az adatközlő elmondása szerint, de az idézetben szereplő *divós*-t és *szilvás*-t nem említi külön helynévként: „Van ott mindenféle azoknak [...] avval élnek, még most es, ma es, almás, divós, szilvás. Pálinkát főztek. Akkora almafák vannak ott [...]. Alma annyi vót minden esztendőben. Nem fagyott le. [...] Termeltek örökké, minden esztendőben” (K. L.).

Temető. – *Temető*. A magyar falurészben ez az egyetlen temető, a románok temetőjét nevezik *Román temető*-nek.

Építménynevek. – *Iskola.* A Bucovina utcában van. 1920-tól áll a katolikus iskola, 1948-ban államosították, most ismét egyházi tulajdonban van. – *Katolikus templom.* A Nagy út-on áll, 1915–16-ban építették (GyRKE.). – *Református templom.* A Román templom közelében található. – *Bót.* A Bucovina utcában két bolt is van, ezek az utca két oldalán állnak, majdnem szemben egymással. Egy bolt pedig a Nagy úton, a *Kocsma* mellett található. – *Vizi malom.* Ma már nem működik. A Malom utca vezet oda. A falutól körülbelül egy kilométerre van. Tulajdonosa magyar származású, de nem csángó (illetve bukovinai székely). – *Tájház.* A Bucovina utcában áll. A Hagyományörző Egyesület vásárolta a parasztházat 1994-ben. Visszaállították az épület eredeti formáját, és helyiségeibe összegyűjtötték a régi székely berendezési és használati tárgyakat.

2. Sándoregyháza (Ivanovo) helynevei. – Sándoregyháza egyike a három al-dunai falunak, amelyekbe bukovinai székelyek települtek a 19. század végén. A település Szerbiában, Pancsovától (Pančevo) délre, a Duna mellett fekszik. A 2002-es népszámlálás adatai szerint az 1131 lakos 39,96%-a magyar, 27,14%-a bolgár, 19,72%-a szerb, 2,12%-a jugoszláv, 1,33%-a szlovák, 4,69%-a nem nyilatkozott (Popis stanovništva u 2002).

Az Al-Duna ármentesített területeit a magyar kormány a 19. század második felében kezdte betelepíteni, ennek következményeként kerültek ide székelyek is. Egy 1868-ban jóváhagyott döntés engedélyezte, hogy ezen a területen új községek jöjjenek létre, ezután alakult Ivanovo és Gyurgyevó is (NAGY 1883: 5–6; GALAMBOS 2001: 30). (PENAVIN OLGA adatai szerint Ivanovo eredetileg 1876-ban jött létre, de mivel árterületen volt, tehát közel a Dunához, ezért az árvíz miatt elpusztult; PENAVIN 1972: 745). 1881-től Nagy György, a szegedi kincstári uradalom jószágigazgatója kormánybiztosként irányította a vízvédelmi munkálatokat, kinevezésekor megbízták a VI–VII. öblözet három elpusztult településének, Marienfeldnek, Ivanovónak (Ivanovának vagy Ivánovának) és Gyurgyevónak az újratelepítésével is. A szabadon maradó földterületek benépesítését azonban magyar nemzetiségűekkel akarták megoldani, ezért a három elpusztult falu lakosságának visszatérése után a fennmaradó földterületet kapták meg a székelyek (FOKI 2000: 186–7). A bukovinai székelyek 1883-ban érkeztek az Al-Dunához. A túlnépesedett bukovinai magyar falvakból való kitelepülés egyik kezdeményezője az istenségi születésű László Mihály volt, aki magyarországi újságokban tájékoztatta a közvéleményt a bukovinai székelyek helyzetéről. Ennek hatására bizottság alakult (Csángó Bizottság), amelynek feladata az volt, hogy elősegítse a bukovinai székelyek egy részének áttelepítését az Al-Duna szabályozása során ármentesített földekre. Az adatok szerint a három al-dunai településre (Hertelendyfalva, Székelykeve és Sándoregyháza) körülbelül 3500-4000 ember jött Bukovinából. A betelepülő székelyek számát nem lehet pontosan meghatározni, mivel vonaton és szekerekkel is jöttek, sőt még az 1883-as telepítés után is vándoroltak az Al-Dunához, az 1888-as árvíz után viszont többen visszatértek Bukovinába (LÁSZLÓ 1935/2005: 98–104; SEBESTYÉN 1989: 102; SOLYMÁR 2000: 265; FOKI 2000: 192–3).

A falunak korábban volt a neve *Ivanovo* (*Ivanova* vagy *Ivánova*) és *Nagygyörgyfalva* is (FOKI 2000: 186, 187; PENAVIN 1972: 745). A település a *Nagygyörgyfalva* nevet Nagy György kormánybiztosról kapta, az *Ivanovo* nevet a hagyomány szerint egy *Gurán Iván* nevű bolgár telepesről, *Sándoregyháza* pedig Bonnáz Sándor temesvári püspök neve után lett, mivel ő támogatta 1888-ban a templom és a paplak építését (SOLYMÁR 2000: 265; SEBESTYÉN 1989: 106). A faluban a magyarok mellett németek és paltyenok (egy bolgár népcsoport) is laktak, de a II. világháború után a németeket kitelepítették.

Az 1960-as évektől mentek a faluból különféle nyugati országokba munkát, illetve új lakóhelyet keresni, az üresen maradt házakba pedig rendszerint szerbek költöztek.

A sándoregyháziak eredetileg földműveléssel és állattenyésztéssel foglalkoztak, de a Duna közelsége miatt többen halászatból is éltek. A későbbi nemzedékek tagjai közül sokan a környékbeli városokban (például Pancsován vagy Belgrádban) dolgoztak, illetve dolgoznak ma is.

A falu *Sándoregyháza* nevét ma már nem szokták használni, még egymás között sem. A falubeliek elmondása szerint a környékbeli települések lakói nem ismerik a *Sándoregyháza* elnevezést, ezért nem is tudnák az idegeneket eligazítani, ha így érdeklődnének a falu felől. A település bejáratánál is *Ivanovo* feliratú tábla szerepel. Az adatközlők szerint a falu német és bolgár lakosai is ugyanazokat a helyneveket használták.

Adatközlők: Pál János (68 éves), Benyovszki Ferenc (77 éves), továbbá köszönet illeti Almásiné Illés Juliannát, a helyi iskola tanárnőjét, aki a falu történetéről közölt adatokat.

Falurésszervek. – *Alvég.* A falu alsó része. Itt lakott a szegényebb lakosság, akiket sértő elnevezéssel *Cirebandá*-nak hívták. (Adatközlőim nem tudják, hogy honnan ered és mit jelent ez a név, bár Erdély több területén is használatos a *cire* főnév, többféle jelentésben is [ÚMTsz.]).

Utcanevek. – A falu régi utcanevtábláin még szerepelt szerbül és magyarul is az utcanev, de a mai feliratok szerbül vannak. Ma is van a faluban Dózsa Györgyről vagy Petőfi Sándorról elnevezett utca. Eredetileg csak három utca, a *Szűk utca*, a *Ritapeki sor* és a *Dunavaci sor* volt elnevezve. Ezek közül ma is használatos a *Ritapeki sor* és a *Szűk utca*, de ez utóbbit kevesebben használják. A mostani utcaneveket a községi előljárók adták (például *Ulica Matija Gubec*, *Ulica 7. Jula* [az 1941. július 7-i fegyveres felkelés napja] vagy *29. Novembar* [a köztársaság napja]). Adatközlőim elmondása szerint Sándoregyházán nem volt szokás, hogy az utcákat az abban lakó emberekről nevezzék el (mint például Hadikfalván vagy Andrásfalván), ellenben a dülökre jellemző volt a tulajdonosról történő elnevezés (l. ott). – *Szűk utca.* Másik (inkább gúnyos) elnevezése *Kutyaszoritó utca*. Ez a név onnan ered, hogy ott a legkönnyebb beszorítani a kutyát, mert szűk az utca. Hadikfalván is volt egy *Kutyaszoritó utca*, ami ott zsákutca volt. A meghatározás szerint „az utca legvégén egy nagy ház állt. Kijutni belőle csak a bejáratnál lehetett” (SEBESTYÉN 1989: 182). – *Ritapeki sor.* A Duna felé vezet, egy *Ritopec* nevű szerbiai település irányába. Ez fél utca, tehát csak az egyik oldalon vannak házak. – *Dunavac* vagy *Dunavaci sor.* A csatorna (a helyi megnevezés szerint *Kanális*) melletti utca. A mai utcanev (*Nasipka*) magyarra fordítva *Töltés utca* lenne (a *nasip* jelentése magyarul ’töltés, gát, földhányás’).

Építménynevek. – *Templom.* Bonnáz Sándor anyagi támogatásával épült, ugyanazon tervrajz alapján, mint a székelykevei templom, ezért a két épület ma szinte teljesen egyforma. – *Iskola.* A templom mellett áll. – *Egészségház (Rendelő).* Szerb neve *Ambulanta*. Adatközlőm (P. J.) információi szerint a mai *Egészségház* helyén a magyar fennhatóság idején *Rendőrlaktanya* volt, akkor itt állomásoztak a tollas csendőrök, mert a falu határtelepülés volt. – *Zádruga.* *Földműves Szövetkezet*, ma magántulajdon. (*zadruga* ’szövetkezet’). – *Bót.* Több bót is található a faluban. Adatközlőm elmondása szerint akkor is 6-7 boltja volt a falunak, amikor még 3500 lakosa volt. – *Kocsma.* Régen három

kocsma volt a faluban, mindhárom nemzetiségnek egy-egy. A magyar, a német és a bolgár fiatalok külön kocsmában szórakoztak, mindegyiknek külön táncterme, illetve ivója volt, és külön zenét is játszottak. Ma már nincs ilyen elkülönülés.

Legelő. – *Rét.* A falutól délre van, legelő is volt a területen. Nagy nyárfák nőttek ott, ezeket csak öt-hat ember tudta átölelni. 50-60 üszöt és meddő tehenet vittek oda legelni. Tavasszal kihajtották őket, és ősziig kint maradtak. Adatközlőm (P. J.) elmondása szerint ezt a területet annak idején a magyar állam kezdeményezésére erre a célra speciális fűmaggal vetették be. Itt legelt négy-öt birkacsoport is, melyek szintén a faluieí voltak, ezek is itt maradtak tavasztól ősziig. A *Rét* nevű területen szőlőparcellák is voltak, később „szőlőházak” (kisebb tanyafélék) is, melyek gazdái ott teleltek. A terület *Rét* elnevezése már 1883 előtt is létezett, erre utal NAGY GYÖRGY kormánybiztos emlékirata: „Titel és Dubrovác, Torontál- és Temesmegyékben, a Tisza és Duna balpartján mintegy 14 mértföld hosszúságban [...] terület el azon [...] földbirtok, mely az »aldunai réti földek« elnevezés alatt ismeretes” (NAGY 1883: 3).

Kaszáló. – *Bornyunyomás.* Ezt a területet a falu apaállatainak kaszálták, régebben volt ott bika, kan és csödör is, ezeket a község tartotta.

Szántóföldek. – *Vranyakok* vagy *Vranyak.* Ez a terület hivatalos neve ma is. A falu felé jövet közel fekszik a faluhoz. Adatközlőim nem tudják, honnan ered a név, de egyes szláv nyelvekben a *vránac* jelentése ’fekete szőrű, sötétpej ló’ vagy ’kárókatona’. – *Árvenica.* Ez is hivatalos név. – *Karasic.* Nem hivatalos név; a falubeliek egymás között a határ egy részét így nevezték. Itt sem kaptam információt a név eredetéről, de egyes szláv nyelvekben a *kārāš* jelentése ’széles kárász’, a *karāšćić*-é pedig ’kis kárász’. – *Pótlékok.* Az elnevezésről adatközlőm a következőket mondta: „Mikorába idetelepítették a magyarokat, osztottak szintén 10 hold vagy láncot mindenkinek, és akkor még akinek hiányzott, az volt az a bepótolási darab, hogy kitöltse a 10 láncot” (P. J.). – *Szuna föld.* Egy korábbi településre utal a név. Azelőtt létezett ott egy *Sonnenfeld* nevű település (adatközlőm, Benyovszki Ferenc fordításában *Napföldje*), de az árvíz kiöntötte a lakosságot. Más magyarázat szerint egy *Szuna* nevezetű ember lakott ott. NAGY GYÖRGY kormánybiztos emlékirata szerint a VI–VII. öblözetben 1883-ban többek között *Sonnenfeld* Dávid bérletét sem lehetett kiadni a telepeseknek (NAGY 1883: 63). – *Máriaiföld.* A falutól északra található. Egy korábbi, *Marienfeld* nevű településre utal a név. E község lakosságát a mai Hertelendyfalva területére költöztették. NAGY GYÖRGY kormánybiztos emlékirata szerint *Marienfeld* alacsony fekvése miatt telepítette át a lakosokat Pancsova közelébe, ahová az árvíz nem érhetett el (NAGY 1883: 30). – *Laposak.* L. a *Kuruclapos* meghatározását. – *Kuruclapos* vagy *Kurucfödek.* Általában vízzel borított terület volt, amíg nem ástak kanálisokat. A *Duna* áradása, de a belvíz is okozhatta a terület vizesedését. Adatközlőm elmondása szerint egy *Kuruc* nevű emberről kapta a nevét a terület. – *Livadák.* Istenségsítsen is volt ilyen nevű része a falunak, a román *livada* szó jelentése ’gyümölcsös(kert), rét, kaszáló’, és gyümölcsösként határozzák meg az adatközlők is (SEBESTYÉN 1989: 179). A *Livadák* nevű területet Sándoregyházán szerbek vették meg, és gyümölcsfákkal ültették be. – *Beloblato.* A *Livadák* nevű terület egy része. Adatközlőim fordításában a szerb név magyarul ’fehér föld’, illetve ’sár’. Elmondásuk szerint azonban a talaj itt is olyan színű, mint máshol. (*Belo* ’fehér’, *blato* ’sár, láp, mocsár’). – *Mukujok.*

Ez is hivatalos név. A határ egy részének a neve. – *Égetőspart*. Az elnevezés onnan ered, hogy a terület a parton van, és egy kissé homokos a talaja. Ezen a területen a homok (a falubeliek futóhomoknak nevezik) már 2-3 ásonyomra ott van. Amikor nagyon meleg az idő, a kukorica kiég, illetve megfehéredik, innen ered a név.

Dűlőnevek. – A dűlőket rendszerint a tulajdonosukról nevezték el. *Gábor Lovre dűllője*. – *Benyovszki dűllője* vagy *Feri dűllője* (kinek hogy jutott eszébe a dűlő tulajdonosának neve). – *Brendján dűllője*. – *Koller dűllők*. – *Sztánya bácsi dűllője*. Ezek a területek mezőgazdasági termelésre használatosak.

Temető. – *Temető*. Nincs külön neve.

A Dunához kapcsolódó helynevek. – *Hajótelelő*. Régen itt kötöttek ki a hajók, amelyeknek legénységét a falu látta el élelemmel. Adatközlőm szerint legalább 1000 ember telelt át ott. – *Dögduna*. A Dunának itt nem volt nagy folyása, és kikötorták minden 2-3 évben. (P. J.)

3. Székelykeve (Skorenovac) helynevei. – Székelykeve (szerb nevén *Skorenovac*) a szerbiai Kovin várostól nem messze, a Duna közelében fekszik. A 2002-es népszámlálás adatai szerint lakosainak száma 2574, ennek 86,71%-a magyar, 5,48%-a szerb, 1,05%-a jugoszláv, 5,79%-a pedig az egyéb rovatban szerepel (Popis stanovnistva u 2002). A lakosok számának meghatározása azért nem egyszerű, mivel az 1960-as években nyugatra vándorolt lakosok egy részének ma is van háza a faluban, ahová tavasztól ősziig (vagy rövidebb időszakokra) visszaköltöznek. Továbbá a kivándoroltak egy része megtartotta eredeti állampolgárságát, és szavazati joggal is rendelkezik, ezért szerepel a falu erre vonatkozó nyilvántartásában is, bár az év egy részét nem a faluban tölti.

A *Skorenovac* nevet hivatalosan 1922-ben kapta a falu (GALAMBOS 2001: 85), de ez a név már 1412-ben is felbukkant, „amikor Luxemburgi Zsigmond magyar király oklevelével mezei javakat (terra) ad bérbe, Keve városának, köztük Bálványost (Balvanos) és Szkronoveczt (Zkronovetz). Ez a megismételt kiváltság arra utal, hogy a középkori Keve már a régebbi időktől, valószínűleg 1404-től jogot formálhatott ezekre a birtokokra” (GALAMBOS 2001: 28). 1440-ben Keve (később Kovin) város délszláv lakói a törökök elől északra menekültek, és a Csepel-szigeten telepedtek le. Az új lakosokra utaló oklevelekben aztán felbukkant *Szkronovec*, *Bálványos* és *Keve* mint helynév a Csepel-szigeten, bár *Szkronovec* egy idő után feledésbe merült (HAJDÚ 1979).

A székelykeveiek ősei 1885-ig Gyurgyevón (Gyurgyova) laktak. Gyurgyevót 1868 után kezdték betelepíteni töltésépítésre szerződött telepésekkel, nevét Gyurgyevity tábornokról kapta, mert ő kezdeményezte a telepítést. „Első lakosai Ujfalu, Ürményháza, Sándorfalva magyarjai, – palócok, Szeged környéki magyarok, ó-Besenyő és Rogendorf bolgárai voltak. [...] Később Györgyházáról, Zichifalváról 80 német családot is telepítettek még ide” (PENAVIN 1972: 745). A falut 1876-ban elárasztotta a Duna, 60 család kivételével a lakosság szétszéledt (GALAMBOS 2001: 38). 1883-ban érkeztek ide a bukovinai székelyek. Az évenként előforduló bel- és árvíz miatt 1887-ben telepítették a falut a mai helyére. A *Székelykeve* név úgy jött létre, hogy egyrészt utal a székely lakosokra, másrészt a régi *Kevevára* nevére (SOLYMÁR 2000: 265, 276). A falu lakossága eredetileg földművelésből és állattenyésztésből élt, a földdel nem rendelkező férfiak pedig kubikosmunkát végeztek,

illetve a közeli városokban (Kovin, Belgrád, Pancsova) is vállaltak munkát. A falubeliek (és a környékbeli magyarok, mint például Sándoregyháza magyarjai) rendszerint a *Székel* (esetleg *Székely*) nevet használják a település megnevezésére.

Adatközlőim: Kató Mihály (80 éves), Korsós Gábor (55 éves), Biró Boldizsárné Barabás Erzsébet (74 éves), Gyuris József (67 éves), Kalnokné Székely Mária (81 éves).

Falurésznevek. – *Felszeg.* A Nagy utca választja el a két falurészt. A székelyek kiejtése szerint *Felszeg*, a palócok, illetve máshonnan odatelepültek kiejtése szerint *Fölszeg* vagy *Fölszög.* – *Csircse.* A falu *Kovin* felé eső része. Székely ősökkel rendelkező adatközlőmtől az *Alszeg* megnevezést is hallottam a területre, miszerint a falu temploma *Felszeg*-ben, a parókia *Alszeg*-ben van (K. M.). Istensegítsen, Hadikfalván és Andrásfalván is *Felszeg* és *Alszeg* volt a falu felső és alsó részének neve (SEBESTYÉN 1989: 179, 182, 187). – *Szések.* A falu szélének elnevezése. „A szélen vót egy sor, ott az a Szések vót” (B. B.).

Utcanevek. – Az adatközlők elmondása szerint a mai utcaneveket a második világháború után adták, addig nem voltak hivatalos utcanevek. A házak azonban számozottak voltak, tehát a házszám alapján értek oda a levelek. A mai utcanevek szerbül és magyarul is szerepelnek az utcanévtáblákon, és Sándoregyházához hasonlóan itt is található Petőfi Sándorról elnevezett utca (*Ulica Petefi Šandora, Petőfi Šándor utca*) az országhoz kapcsolódó nevek, illetve elnevezések mellett (*Ulica Maršala Tita, Tito Marsall utca, Ulica Žarko Zrenjanina, Zsárko Zrenjanin utca, vagy Ulica Bratstva Jedinstva, Testvériség-egység utca*). Adatközlőm beszámolója szerint a hivatalos utcanevek előtt megnevezhették az utcákat a sarkon lakó ember neve vagy jellegzetes foglalkozása alapján, vagy például arról, hogy kereszt állt az utcában (K. M.). A faluban hallottam példát arra is, hogy nem a mai hivatalos utcanévvel nevezték meg az utcákat: *Domokos utcája* (az adatközlő az egyik utcában lakó emberről nevezte meg az utcát), vagy *Pék utca* (az utcában pékség üzemel). – *Nagy út.* Egy hosszú utca neve, amely *Kovin*-t összeköti a *Plosic* (Pločica) nevű településsel. – *Nagy utca.* A templom utcája, ez választja szét *Felszeg*-et és *Csircsét*. – *Temető utca.* A temetőhöz vezető utca. – *Rövid utca.* Adatközlőm így magyarázza a név eredetét: „Vót két utca hosszú, és a végibe vót egy rövidebb utca, de az most már hosszabb a többtől is, mer beépítették” (B. B.). – *Pacsirtatér (Pacsirta utca).* A falu temető felőli szélén van. Az egyik magyarázat szerint az utca arról kapta a nevét, hogy a pacsirták ott daloltak (K. M.). Másik magyarázat szerint a név onnan ered, hogy az utca sarkán egy idős néni lakott, aki olyan szépen énekelt, mint a pacsirta, ezért nevezték így az utcát (K. Sz. M.). – *Kisbót utca* [Kisbolt utca]. A sarkon egy kis bolt volt. – *Nagybót utca* [Nagybolt utca]. A mai Testvériség-egység utca. – *Tükör utca.* Lapos területen van, ezért amikor nagyobb eső esett, megállt ott a víz, és a tükröződésről kapta a nevét. – *Kutyaszorító utca.* (A köznyelvi *zsácutca* megfelelője.) Az utca végét sűrű sövényvel kerítették be, hogy az állatok ne menjenek ki a földekre. Sándoregyházán is van ilyen nevű utca, illetve a bukovinai Hadikfalván is volt. – *Malmas utca.* Az ott lakó ember foglalkozása alapján nevezték el. GALAMBOS TIBOR adatai szerint az utcák már 1893-ban kaptak nevet. Akkor *Emánuel Sándor* és *Győri Imre* járásbírókról is nevezték el utcát, továbbá *Grommon Dezső*-ről is, aki Nagy György után lett kormánybiztos (NAGY 1883: 60–1). Emellett volt *Székely, Somogyi, Fő, Bonnáz Sándor, Fiath, Vég, Nagy, Rövid, Csonka, Temető, Új, Gyufagyári* és *Téglagyár utca*, valamint *Kubini út* is. A II. világháború után

a járási népbizottság rendelete kapcsán jöttek létre a mai utcanevek, de ekkor még *Leningrád utca* volt a mai *Žarko Zrenjanin utca*, vagy például az akkori *Vörös Hadsereg utca* 1952-ben *Jugoszláv Néphadsereg* utcára változott. *Isztria utca* is volt (ma *Bánáti utca*), és ekkor nevezték el a *Pacsirta utcá-t* is (ma *Proletár utca*) (GALAMBOS 2001: 56, 149, 156).

Építménynevek. – *Iskola.* Az adatok szerint már 1887-ben, tehát Székelykeve létrejöttének idején építettek iskolát a faluban, de akkor még fából. A későbbi iskolaépületek helyett épült az új iskola, melynek egyik része az *Óvoda*. (1982-ben nyílt meg az intézmény.) – *Posta.* – *Egészségház (Orvosi rendelő).* Az orvosi rendelőt magyarul *Egészségház-nak* hívják, ebben fogorvos, általános orvos és nővér is dolgozik, továbbá gyógyszerár is üzemel. – *Községháza.* A falubeli elnevezése *Helyi Közösség*. A *Községháza* épülete 1890-ben már állt, ekkor említik először írásos források (GALAMBOS 2001: 223). – *Vadászotthon.* Ennek épületét lakodalmakra és bálokra is ki szokták bérelni. – *Ifjúsági Otthon.* Ebben az épületben is tartanak lakodalmakat és más rendezvényeket. – *Tűzoltó laktanya.* A Temető utcában van. 1899-ben alakult meg a Székelykevei Önkéntes Tűzoltó Testület (GALAMBOS 2001: 59). – *Templom.* Bonnáz Sándor csanádi püspök támogatásával épülhetett fel a templom és a parókia. A templomot 1892-ben szentelték fel (GALAMBOS 2001: 227). – *Parókia.* A falu templomával szemben áll. – *Szent Antal-kápolna.* A templomkertben található, 1925-ben építtette Kurkó Bertalanné (GALAMBOS 2001: 93). A település határában a Duna felőli oldalon még nyilvántartanak őrházakat, melyeket az Osztrák–Magyar Monarchia idején állítottak. Akkoriban a Duna képezte az országhatárt, és a határőri övezetben álltak az őrházak. Adatközlőim tájékoztatói pontja például a *Nyolcas őrház* vagy *Hatos őrház*, melyekből az előbbit már lebontották, de még mindig emlékeznek a helyére. – GALAMBOS TIBOR kutatása szerint Székelykeven 1910-től már működött malom. A *Nagymalom* épületét 1977-ben bontották le (GALAMBOS 2001: 261). – A korábbi *Mezőgazdasági Termelőszövetkezet* 1949-ben alakult meg (GALAMBOS 2001: 150); ma magántulajdonban van. A faluban több kisebb bolt és mezőgazdasági kereskedés üzemel, ezenkívül különféle vendéglátó-ipari egységek, pékség és kovácsműhely is. Az adatok szerint már a 20. század első felében is több kereskedés, illetve vendéglő működött a faluban (GALAMBOS 2001: 258).

Temető. – *Temető.* A falunak egy temetője van, ide temetkezik mindenki nemzeti-ségtől és vallási hovatartozástól függetlenül.

Legelő. – *Legelő* vagy *Nyomás.* A *nyomás* szó jelentése 'legelő' (PENAVIN–MATIJEVICS 1980: 62; SEBESTYÉN 1989: 382). A csatornák (a helyi megnevezés szerint *kanálisok*) kiépítése előtt a belvíz ott mindig magasan állt. A II. világháború előtt nagyobb területen legeltettek, mint ma, mert akkor 7-800 szarvasmarhája is volt a falunak. Továbbá a 400 tinó, borjú és meddő tehén („meddük voltak, nem fejték” [K. G.]) a *Sziget*-ben legelt, a *Fórhanton*, ezen belül pedig a *Fertájok*-ban volt a legelő. A *Fórhant* a *Duna* melletti terület neve. Egy német nyelvű dokumentum szerint (mely Gyurgyevó 1875-ös kataszteri felmérése után készült) a község délen a plosici Forlanddal határos, az 1883-as adatok pedig már azt mutatják, hogy az új telepések búzát vetettek a Forlandon, amely a meghatározás szerint „a Duna előtere” (GALAMBOS 2001: 32, 45). A *Töltés*-en (a gát

elnevezése) belül is legeltettek. Volt egy darab terület, amit lehetett legeltetésre használni. – *Alj*. Itt van a mai legelő.

Szántóföldek. – *Gyurgyova*. Brestovac (Beresztóc) település közelében van. A 19. század végén itt volt Gyurgyevó falu, később a Duna áradásai miatt építették a mai Székelykeve területére a házakat. – *Fertályosok* vagy *Fertályok*. „Fertály láncokat mértek ott kerteknek, valamikor, mikor kitelepítették Gyurgyovára a népet. Kerteknek, hogy mindenkinek legyen kertje, kerti földje. Kicsit homokosabb föld lehetett ott, és oda mértek olyan negyed láncos parcellákat. Ott minden családnak volt egy kertje. Az a rész *Fertályosok*-nak lett elnevezve. S akkor rajta maradt *Fertályok*” (K. M., K. G.). A *fertály* jelentése: „Valamely mennyiségből, mértékegységből egy negyed” (ÉKsz.). – *Hétfertály* vagy *Hétfertályosok*. Ez hét negyed láncos föld volt. A *lánc* „mértékegység mint hossz-mérték 10 öl, illetve mint területmérték 1000–1200 négyszögöl” (ÉKsz.). – *Kétláncosok*. – *Ötvenkétláncosok*. – *Háromláncosok*. – *Félláncosok*. – *Szakadó*. A Duna-parton fekszik. A folyó itt 1888-ban átszakította a gátat, elárasztotta a réti szántóföldeket, ezért a terület víz alá került (GALAMBOS 2001: 51). – A Szakadó felé voltak a *Háromláncosok*. Itt minden család három lánc földet kapott. – *Part*. A Temető fölött van. Régebben szerbeké volt ez a földterület, majd az 1960-as, 70-es években kezdtek ott földet venni a magyarok. – *Ponyovic* vagy *Ponyovicok*. A *Ponyovic* egy kanyargós vízfolyás (ér) neve, és az ennek hajlatában levő földterületet is *Ponyovic*-nak nevezték. Vizes terület volt, ezért legtöbbször sárgavesszőt (egy fűzfaféle neve) növesztettek ott, amelyből kosarat fonnak. GALAMBOS TIBOR adatai szerint az 1910-es évek elején szárították ki a *Ponyovic* medrét a *Rét*-ben, majd 1912-ben kifaragták és kiosztották az így nyert területet (GALAMBOS 2001: 69–70). A vízfolyás neve NAGY GYÖRGY kormánybiztos emlékiratában még *Ponyavica* alakban szerepel (1883: 18). – *Rét*. Itt is természetesen sárgavesszőt. Sándoregyháza helynevei között is szerepel *Rét*, ott egy legelő neve. (Az elnevezés további részleteit l. ott.) – *Bélablata*. Sándoregyházán *Beloblato* a neve a *Livadák* nevű terület egy részének. Sándoregyházi adatközlőim szerint a szerb szó magyar fordítása ’fehér föld’, illetve ’sár’. – *Badrik partján* (*Badrik-parti földek*). Alacsony fekvésű, nádas terület volt, közel esett a régi Gyurgyovához. A *Badrik* egy vízfolyás (ér) elnevezése, de nyáron rendszerint nem volt a medrében víz, hanem inkább ősszel, amikor sok eső esett. A *Badrik-part* ott homokos volt, és egy-egy hold földterülettel rendelkeztek az emberek. – *Finánclámpa*. A Hosszudüllőben volt egy ilyen nevű földterület. Adatközlőm (B. B.) lapos területként határozza meg, ahol a víz sokszor a kukoricát is „elvitte”. Makrai István, aki 1984-ben SEBESTYÉN ÁDÁMnak beszélt a névről, *Finánc rámpá*-nak nevezi területet: „met vót ott egy fináncház, onnan vezet az út Beresztócnak” (SEBESTYÉN 1989: 109). – *Aji kert*. Tulajdonképpen nem szántóföld, hanem a falu egy részének házához tartozó veteményeskertek elnevezése. A házak és az udvar magasabban fekszik, mint a hozzájuk tartozó veteményeskert. Csernakeresztúron *Aji földek*-nek hívják a zöldségfélék termesztésére szolgáló területet. – *Plosici határ*. Pločica település irányában van. – *Bavanistai határ*. Bavaniszte település irányában található. – *Kovini határ*. Kovin irányában van.

Dűlőnevek. – *Szilvás dűllő*. Korábban egy bavanistai (Bavaniszte) emberé volt a terület, és szilvafák voltak ott. – *Székely Orbán dűllője*. – *Magyarosi dűllője*. Korábban *Bruno dűllő* volt, egy német gazda neve után. Ezeken a területeken most házak állnak.

Tanyanevek. – *Burkátok*. Tanyarész a Duna közelében; a *Töltés* (gát) védi a Dunától. Az 1960-as évek előtt magyarok lakták; ma már leginkább szerbek. Legelőjük is volt, ahol marhákat, disznókat és birkákat legeltettek. Ezt később felszántották, és nyárfát (adatközlőm szóhasználatában: *kanadafa*) ültettek oda. Adatközlőm Székelykevére költözött a Tanyáról. Elmondása szerint a *Burkátok* elnevezés onnan ered, hogy az első telepes egy német volt, akit *Burkátok*-nak hívtak (K. M.). – *Fertájok*. Tanyanév. – Az 1920-as években jöttek létre a *Fertájok* és a *Burkátok* nevű tanyacsoportok a Duna mentén, mintegy 20 kilométer hosszan. A terület Székelykevéhez tartozott. A két tanyán körülbelül 160 ház állt, a *Fertájok*-ban egy faépületben négyosztályos iskola (GALAMBOS 2001: 195) és bolt is működött.

Hivatkozott irodalom

- DÁVID ALBERTNÉ CSOBOT BORBÁLA 1979. Önéletírás. In: SALAMON ANIKÓ szerk., *Így teltek hónapok, évek... Őt életrajz*. Bukarest. 9–39.
- FOKI IBOLYA 2000. Dokumentumok a bukovinai székelyek történetéből az 1870-es évektől az al-dunai telepítésig. In: FOKI-SOLYMÁR-SZÖTS szerk. 2000. 177–262.
- FOKI IBOLYA – SOLYMÁR IMRE – SZÖTS ZOLTÁN 2000. *Források a bukovinai székelyek történetének tanulmányozásához*. Szekszárd.
- GALAMBOS TIBOR 2001. *Székelykeve (Skorenovac). A falu története*. Kovin.
- HAJDÚ MIHÁLY 1979. Helynevek vándorlása a XV. században. *Névtani Értesítő* 1: 21–6.
- GYRKE. = A Csernakeresztúri Plébánia adatai. <http://www.hhrf.gyrke/Sematizmus/hunyd/csernak.html>
- KIA. = A Kulturális Innovációs Alapítvány Könyvtára. <http://www.kia.hu/konyvtar/erdely/erd2002.htm>
- LÁSZLÓ JÁNOS 1935/2005. *A Bukovinában élő (élt) magyarság és kirajzásainak története 1762-től 1914-ig az első világháború kitöréséig*. Kolozsvár.
- NAGY GYÖRGY 1883. *Emlékirat az al-dunai munkálatokról és a bukovinai magyarok hazatelepítéséről*. Szeged.
- PENAVIN OLGA 1972. Néhány szó a jugoszláviai székelytelepekről – különös tekintettel Székelykevére – (Skorenovac). In: Бошко Новаковић szerk., *A Novi Sad-i Bölcsészeti Kar Évkönyve XV/2*. 743–59.
- PENAVIN OLGA – MATJEVICS LAJOS 1980. *Székely szójegyzék*. Újvidék.
- Popis stanovništva u 2002*. [A 2002. évi népszámlálás.] 2003. Szövetségi Statisztikai Hivatal. Beograd.
- SEBESTYÉN ÁDÁM 1989. *A bukovinai székelység tegnap és ma*. Szekszárd.
- SOLYMÁR IMRE 2000. Újabb adatok a bukovinai székelyek al-dunai áttelepítésének gazdasági hátteréhez. In: FOKI-SOLYMÁR-SZÖTS szerk. 2000. 263–80.
- ZSÓK BÉLA 2000. *Én mindig itthon voltam. Néprajzi írások Déváról*. Kolozsvár.

HELÉN PÁL

HELÉN PÁL, **Place names used by the Hungarian inhabitants of the settlements of Csernakeresztúr, Sándoregyháza and Székelykeve**

This paper discusses the place names of three settlements into which Bukovina Székelys moved at the end of the 19th and beginning of the 20th centuries. These three settlements, Csernakeresztúr (Cristur), Sándoregyháza (Ivanovo) and Székelykeve (Skorenovac) are today outside the boundaries of Hungary: Csernakeresztúr is in Romania, while Sándoregyháza and Székelykeve are in Serbia.

The place names in the three settlements have been affected by the official languages of the states in which they are located. A certain percentage of the place names is used only or partially in the official language: the settlement names and the street names are used in two languages, i.e. in Hungarian and in the official language (in Csernakeresztúr and in Székelykeve), or used mainly in the official language (in Sándoregyháza). Name-giving practices observed in the Székely settlements of Bukovina are present in the three surveyed settlements as well: e.g. dividing the villages into lower and upper parts, naming fields after their proprietors or naming streets based on size.